לכתוב רחמנא תרתי ותיתי אידך מינייהו הדר אמר חדא מתרתי לא אתי אמר רבא וכולהו כי שדית בור בינייהו אתיא כולהו במה הצד לבר מקרן משום דאיכא למיפרך מה לכולהו א)שכן מועדין מתחילתן ולמאן דאמר אדרבה קרן עדיפא שכוונתו להזיק אפילו קרן נמי אתיא אלא למאי הלכתא כתבינהו רחמנא להלכותיהן קרן ב)לחלק בין תמה למועדת שן ורגל ג)לפוטרן ברשות הרבים בור ד)לפטור בו את הכלים ה)ולרבי יהודה דמחייב על נזקי כלים בבור ה)לפטור בו את האדם אדם ו)לחייבו בארבעה דברים אש ז)לפטור בו את הטמון ולרבי יהודה דמחייב על נזקי טמון באש לאתויי מאי לאתויי

כי שדית בור בינייהו אתיא כולהו. מה שפי' הקונטרס דשן אתיא מבור ואש דכי פרכת מה לאש שכן מועדת לאכול בין ראוי לה בין שאין ראוי לה תאמר בשן שאין מועדת לאכול אלא בראוי לה וקשה דלא אשכחן שאינו ראוי בשן דאם אכלה דבר שאין ראוי לה לא הוי תולדה דשן אלא תולדה דקרן כיון דאין הנאה להזיקה ואי משכחת בשום ענין יליף מאש דמתחייב אף באין ראוי ונראה דשן נמי אתי בפלגא דדינא או מאש לחודיה ומיהו י"ל לפירוש הקונטרס דשפיר פרכינן פירכא דלא שייכא בשן דכהאי גוונא פריך בהחובל (לקמן דף פח.) גבי עבד ואשה מה לאשה שכן אינה במילה אך מה שפירש בור יוכיח שאין מועד לדבר שאין ראוי לו כגון אדם קשה חדא דלא פטר אדם אלא ממיתה ולא מנזקין ועוד אטו משום דפטר אדם חשוב אין ראוי והלא באש נמי פטור טמון ועוד דלקמן (דף ט:) גבי חומר בשור מבבור אין מולא לרבי יהודה דמחייב על נזקי כלים בבור אין ראוי נבור והא משכחת ליה אדם אלא נראה דאדם נמי חשוב ראוי לבור דראוי למות בהבלא אבל כלים חשיב ליה לקמן אין ראוי דלא מוקא להו הבלא ואע"פ דכלים חדתי מפקעי בהבלא כדאמר בסוף פרק הפרה לקמן (דף נג.) מ"מ יש כלים שאין מתקלקלים בהבלא וא"ת והיכי אתי אש מבור וחד מאידך מה לאידך שכן אין כח אחר מעורב בו תאמר באש דכח אחר מעורב בו דהוי קולא מדפריך בסמוך גבי אבנו וסכינו ומשאו מה לבור שכן אין כח אחר מעורב בו וי"ל דבור שנעשה בלא כח אחר חמור מאבנו וסכינו שלא הזיקו בהליכתן אלא לבתר דנייחי ולא נעשו בור אלא ע"י כח אחר אבל אש שהולך ומזיק בהליכתו ע"י כח אחר חמור מבור שאין הולך ומזיק אלא במקומו והא דקאמר בסמוך אש תוכיח שכן כח אחר מעורב בו וחייב ה"פ אע"ג דכח אחר מעורב בו וחשיבי ליה כאילו בעצמו עושה את הכל וחייב משום חיציו ה"נ אע"ג דכח אחר מעורב בו חשובים כאילו בעצמו עושה את הבור הזה בלא כח אחר אי נמי היינו דפריך מה לאש שכן כח אחר מעורב בו דידיה ח)חמור יותר שע"י זה הולך ומזיק למרחוק מה שאין כן באבנו וסכינו ומשאו וא"ת והיכי אתו כולהו מאש ובור מה לאש ובור שכן מעשיו גרמו לו כדמפרש לקמן גבי בור המתגלגל ואש נמי מעשיו גרמו לו שהדליק האש וי"ל דלא חשיב אש מעשיו גרמו לו כיון שהרוח מסייעו וא"ת מבור ואדם נמי היכי אתו מה לבור ואדם שכן מעשיו גרמו לו וי"ל דאתו מבור ואדם ישן או נופל מן הגג ברוח שאינה מצויה דחייב כדאמר לקמן בסוף פרק שני (דף כו.) וא"ת מבור ורגל היכי אתי מה לבור ורגל שכן היזקן מצוי דלקמן חשבינן בור היזקו מצוי וי"ל דאין בור היזקו מצוי טפי מאחרים ולא קאמר לקמן הכי אלא להזכיר חומרא אחת ששוה בבור וכותל ואילן: שכן מועדין וכו'. אין לפרש שמשלמין נזק שלם דאם כן קרן נמי אתיא כיון דלא כתיב אלא מפרש ר"ת דמועדין מתחילתן היינו שדרכן להזיק משא"כ בקרן דסתם שוורים בחזקת שימור קיימי למ"ד ט) פלגא דניזקא קנסא ולמ"ד אדרבה קרן עדיפא היינו למ"ד דפלגא ניזקא ממונא שדרכו להזיק ולא קיימי בחזקת שימור ולא כמו שפירש הקונטרס דלא איתפרש היכא: י)גי' להלכותיהן. הוה מצי למימר דכולהו איצטריך למיכתב דאי לא כתיב אלא חדא הוה נפקא מחד מהנך ובור הוה פטרי בהו כלים ואי יליף מחד מהנך ומאש הוה פטרי בהו טמון) ומתני' לא קתני אלא להגדיל תורה ויאדיר: בור לפטור בו את הכלים. אגב אורחיה נקטיה דבור לא אתי מכולהו: אש לפטור בו את הטמון. הוה מצי למימר לחייב בו את הכלים דאש לא אתי מבעלי חיים אלא מחד מינייהו ובור דפטר בו את הכלים: אי

לכתוב רחמנא פרטי. שור ומבעה ותיתי אש מינייהו דכי פרכת מה לקרן שכן כוונתו להזיק איכא למימר שן תוכיח מה לשן שיש הנאה להזיקו קרן יוכיח ולרב דאמר מבעה זה אדם תיתי הכי כי פרכת מה לשור שכן כוונתו להזיק תאמר באש אדם יוכיח שאפילו אין כוונתו להזיק חייב כדתנן (לקמן דף כו.) אדם מועד בין ער בין ישן מה לאדם שכן חייב בארבעה דברים שור יוכיח הצד השוה שבהן שדרכן להזיק ושמירתן עליך אף אני אביא אש: הדר אמר חדא מפרטי נמי לא אתיא. דלא ראי קרן ומבעה שיש בהן רוח חיים כהרי אש כו': וכולהו כי שדית בור בינייהו אתיא. אי כתיב בור וחדא מהנך אתיא כולהו ט)[מההוא ומאידך י)] בצד השוה דאי כתיב בור וקרן אתיא שן מינייהו הכי מה בור שאין דרכו לילך ולהזיק חייב שן שדרכו לילך ולהזיק לא כל שכן מה לבור שכן תחלת עשייתו עומד לנזק תאמר בשן קרן יוכיח מה לקרן שכן כוונתו להזיק בור יוכיח וחזר הדין הצד השוה שבהן שדרכן להזיק וממונך כו' אף אני אביא שן וכן רגל מקרן ובור דכי פרכת מה לבור שכן תחלת עשייתו לנזק תאמר ברגל קרן יוכיח מה לקרן שכן כוונתו להזיק בור יוכיח וכן אש מקרן ובור בכולן תחלת הדין מה בור שאין דרכו לילך ולהזיק חייב אלו כולן שדרכן לילך ולהזיק לא כ"ש מה לבור שכן תחלת עשייתו כו'. וכן אי כתב רחמנא בור ושן אתו כולהו איך נמי לבר מקרן בהאי דינא מה בור שאין דרכו לילך ולהזיק חייב רגל ואש לא כל שכן וכן אדם מה לבור שכן תחלת עשייתו לנזק תאמר בכל אלו שן תוכיח מה לשן שכן יש הנאה להזיקו תאמר בכל אלו בור תוכיח הצד השוה כו' אף אני אביא כל אלו אבל קרן לא אתיא מינייהו דאיכא למיפרך מה להצד השוה שבבור ושן שכן מועדים מתחילתן תאמר בקרן. וכן אי כתיב בור ורגל אתיא כולהו מהאי דינא דבור לבר מקרן דכי פרכת מה לבור שכן תחלת עשייתו לנזק תאמר בשן ואש ואדם רגל יוכיח מה לרגל שכן הזיקו מצוי דכל שעה היא מהלכת תאמר בכל אלו בור יוכיח וחזר הדין הצד השוה כו' אף אני אביא כל אלו אבל קרן לא אתיא דמה להצד השוה שבהן שמועדין מתחילתן תאמר בקרן. וכן אי כתב בור ואש הוה אתו איך בהאי דינא מבור וכי פרכת מה לבור שכן תחלת עשייתו לנזק תאמר ברגל ושן ואדם אש תוכיח מה לאש שכן מועדת לאכול בין שראוי לה בין שאינו ראוי לה כגון עצים כלים ואבנים תאמר בשן שאינה מועדת אלא לדבר הראוי לה בור יוכיח שאינו מועד אלא לדבר הראוי לה דבר שאינו ראוי לה מאי ניהו אדם דכתיב ד) ונפל שמה שור או חמור שור ולא אדם חמור ולא כלים [לקמן כח:] דאם נפל בבור אדם וכלים פטור בעל הבור הצד השוה שבהן כו' אף אני אביא שן ואתו אדם ורגל בפלגי דינא דכי אמרת אש תוכיח ליכא למיפרך מה לאש מידי אבל קרן לא אתיא דמה להצד השוה בבור ואש שכן מועדים מתחילתן. ולהכי נקט רבא בור דמחד מאידך לא מצי למימר כי שדית חד בינייהו אתו כולהו מההוא ומחד מאידך דהא מכל תרי מינייהו לא הוה אתו לא קרן ולא בור קרן מאש ורגל ושן ואדם לא דמה לכולהו שכן מועדין מתחילתן ובור נמי לא אתיא דמה לכולהו שכן דרכן לילך ולהזיק. ואי קשיא לך לימא כי שדית קרן בינייהו אי נקט קרן איכא תרי דלא אתי מינה ומחד מאידך דאי נקט או רגל או שן או אדם בהדי קרן לא אתיא אש מינייהו דפרכינן מה להצד השוה שבהם שיש בהם רוח חיים וכן בור נמי לא אתיא מינייהו ואי נקט אש בהדי קרן לא אתיא שן ובור מינייהו דכי פרכינן מה לאש שכן אוכלת אפילו דבר שאין ראוי לה כגון כלים תאמר בשן דפטור על הכלים כדתנן במתניתין [לקמן יט:] ליכא למימר קרן יוכיח ובור נמי לא אתי מינייהו שכן דרכן לילך ולהזיק מה שאין כן בבור: ולמאן דאמר כו'. לא איתפרש [א] היכא: להלכותיהן. למה שיש בזה מה שאין בזה: לפוטרן ברשות הרבים. דכתיב בהו [שמות כב] ובער בשדה אחר דלא חייבין אלא ברשות הניזק: פלוגתא דרבי יהודה ורבנן לקמן בשילהי פרק שור שנגח את הפרה [נג:]. ולדרשה דבור נראה בעיני דכדי נסיב לה דהא בור איצטריכא ליה למיכתב דהא מכל תרי מינייהו לא נפק דכולהו דרכן לילך ולהזיק לבר מבור אלא איידי דדריש להלכות האחרים נקט לה נמי: לפטור בו את האדם. כדדרשינן [לקמן כח:] שור ולא אדם: אדם. להכי כתביה רחמנא: לחייבו בארבעה דברים. לצער ריפוי שבת ובושת משא"כ בכל הני: לפטור בו את הטמון. שאם היו בגדים טמונים בגדיש פטור המבעיר דכתיב ביה (שמות כב) או הקמה ודרשינן בשילהי הכונס לאן לדיר (לקמן דף ס.) מה קמה בגלוי אף כל גלוי לאפוקי טמון דלא מה שאין כן בשור ובור ומבעה ורבי יהודה קא פליג התם:
לאתויי

עין משפט נר מצוה

לז א מיי' פ"ב מהלכות נזקי ממון הלכה א סמג עשין סח טוש"ע ח"מ סי' שפט סעיף ו:
לח ב מיי' שם פי"א הלכה ה סמג שם טוש"ע שם סעיף ג וסעיף ט:
לט ג מיי' שם הלכה ח טור ש"ע שם סעיף טו:
מ ד ה מיי' שם פ"ג הלכה א סמג שם טור ש"ע ח"מ סי' תי סעיף כא:
מא ו מיי' פ"א מהל' חובל ומזיק הלכה א סמג עשין ע טוש"ע ח"מ סי' תכ סעיף ג:
מב ז מיי' פ"ד מהל' נזקי ממון הלכה ח סמג עשין סח טוש"ע ח"מ סי' תיח סעיף יג:

מסורת הש"ס

א) לקמן י. כח: נג:, ב) רש"ל [וער' רש"ש], ג) בס"א: כולהו איך מינייהו, ד) [שמות כא], ה) פי' שכן דרכו לילך ולהזיק, רש"ל, ו) [לקמן טו.], ז) רש"ל מ"ז וער' רש"ל,

הגהות הגר"א

[א] רש"י ד"ה ולמאן דאמר כו' לא אתפרש היכא. נ"ב סוף בדף הקודם:

רבינו חננאל

אמר רבא וכולהו כי שדיית בור בינייהו אתיין [כולהו מבור ומקרן] בר מקרן כו': מה שור ובור שדרכן להזיק ושמירתן עליך אף אני אביא האש. מה לשור שכן יש בו רוח חיים בור יוכיח שאין בו רוח חיים. מה לבור שתחלת עשייתו לנזק שור יוכיח וחזר הדין כו' וכן כולן. ואלא למאי הלכתא פלגינהו רחמנא. ואוקמה רבא להלכותיהן. קרן לחלק בין [תמה] למועדת. שן ורגל לפוטרן ברשות הרבים בור לרבנן לפטור בו את הכלים. ולר' יהודה לפטור בו את האדם. אש לרבנן לפטור בו את הטמון כדבעינן למימר לקמן. לר' יהודה